

Napoleon i sztuka. red. M. Choynowski, Zamek Królewski w Warszawie — Muzeum, Warszawa 2015, ss. 199, ryc. barwne i czarno-białe.

Krótką epoką konsulatu i pierwszego cesarstwa (1798–1815), oprócz głębokich zmian na mapie politycznej oraz w świadomości mieszkańców Francji i Europy, przyniosła także nowy styl w sztuce; jego wpływ okazał się przy tym zaskakująco rozległy i trwały. Stylowi cesarstwa (*empire*) poświęcona była wystawa, zorganizowana wspólnym wysiłkiem muzealników francuskich i polskich, prezentowana w roku 2015 najpierw w Pałacu Compiègne, jednej z ulubionych rezydencji królów Francji i Napoleona, później zaś w Zamku Królewskim w Warszawie. Na wystawie zgromadzono zabytki z ponad 30 muzeów i kolekcji z Francji, Polski i Szwajcarii. Ekspozycji towarzyszył bogaty katalog, stanowiący w istocie zbiorową monografię narodzin i ekspansji stylu cesarstwa, także poza Francją (w tym w Polsce).

Wydawnictwo otwiera „Słowo wstępne”, francusko-polski dwugłos. Emmanuel Starcky („Orzeł zadziwiony albo zdumiewający styl cesarstwa”, s. 14–23) przedstawia ogólną charakterystykę *empire*'u — jego genezę, nawiązania do oświecenia, sztuki starożytności i orientu, ale także do preromantyzmu i neogotyku, wreszcie jego nowoczesność i wpływ na sztukę XX w. Przykładem tego ostatniego w sztuce użytkowej jest stylistyka krzeseł z wytwórni francuskich z lat 1808 i 1925 (s. 17). Oddziaływanie stylu cesarskiego na Polskę, widoczne zwłaszcza „w zakresie architektury, dekoracji wnętrz i rzemiosła artystycznego” (s. 26) opisuje Andrzej Rottermund („Empire w Polsce. Styl lat nadziei”, s. 24–29).

Zdaniem teoretyka *empire*'u, Jean'a Durand, od roku 1795 profesora École Polytechnique w Paryżu, użyteczność i oszczędność, prostota i powściągliwość powinny cechować nie tylko architekturę, ale także przedmioty codziennego użytku. Tym ostatnim poświęcono trzy z pięciu esejów stanowiących kolejną część wydawnictwa. Jean-Pierre Samoyuat przedstawia meble i wyroby z brązu; złożone brązy stanowiły popularne zdobienie mebli (s. 30–35), Bernard Chevallier — porcelanę (s. 36–41), Anne Dion-Tenenbaum — wyroby paryskich złotników (s. 42–46).

Właściwy „Katalog” (s. 62–187) obejmuje omówienia 173 zabytków, autorstwa 30 francuskich i polskich badaczy. Noty zestawiono w układzie chronologiczno-problemowym, czyniąc jednak na wstępie istotny wyjątek; katalog otwiera bowiem dział „Napoleon i Polacy”, autorstwa

Przemysław Mrozowski, prezentujący dzieła (głównie malarstwo) świadczące o bliskich związkach Polski i Polaków z Francją i cesarzem Francuzów. Dalej już konsekwentnie przedstawia się zabytki ilustrujące genezę stylu empire (s. 70–123), okres jego rozkwitu w latach 1804–1814 (s. 124–161), wreszcie dzieła stanowiące zapowiedź romantyzmu i neogotyku w malarstwie, zaś we wzornictwie przemysłowym — prekursorskie w stosunku do form dwudziestowiecznych (s. 162–187).

Oprócz sztuki wysokiej — malarstwa, grafiki, rzeźby, w katalogu zaprezentowano liczne przedmioty (także ich projekty) stanowiące wyposażenie a zarazem ozdobę wnętrz i stołów. Najbogatsza jest reprezentacja mebli: do wypoczynku, spożywania posiłków, rekreacji (krzesła, fotele, łóża i kanapy, stoły, biurka, komody, konsole). Z innego wyposażenia uwzględniono tkaniny obiciowe, lustra, świeczniki, kandelabry, zegary. Z zastawy stołowej znajdujemy cukiernice, sosjerki, filiżanki, talerze, pojedyncze i całe komplety. Dwa z talerzy są ozdobione ilustracjami z *Encyklopedii* Diderota i d’Alamberta („młócenie zboża w stodole” i „handlarz gipsem”). Były częścią tzw. „kompletu encyklopedycznego”, ukazującego rzemiosła i sztuki omawiane w *Encyklopedii*. W ten sposób wiedza o świecie była popularyzowana na talerzu. Z kolei talerz otwierający katalog jako pozycja nr 1, zdobi widok Warszawy. Wreszcie istotnym elementem dekoracji wnętrz były porcelanowe figurki, służące także jako prezenty dyplomatyczne. Kulturę i wielkość Francji propagowały m.in. podobizny Moliera oraz Corneilla.

Wydawnictwo zamyka obszerne zestawienie literatury przedmiotu (s. 188–196) oraz Indeks osób. W sumie można stwierdzić, że pokłosem interesującej wystawy jest publikacja wartościowa, ważna nie tylko dla historii sztuki, ale przydatna również dla badaczy kultury materialnej Europy przełomu XVIII i XIX w., przynosząca wiele inspiracji i tropów badawczych.

A. Klonder